

Nr 280.

Av herr **Holmbäck**, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i strafflagen m. m.

I motioner vid 1942 års riksdag hemställdes om lagstiftning för att kriminalisera propaganda mot medborgargrupper på grund av deras trosbekännelse eller ras. Med motionärernas yrkande åsyftades främst skydd mot antisemitisk propaganda. Vid behandlingen av motionerna uttalade första lagutskottet bl. a. följande: »Men till hat hetsande uttalanden mot andra medborgargrupper med utgångspunkt i deras ras eller religion kunna icke ursäktas. De sår den allmänna anständighetskänslan och böra icke tolereras. Genom deras kriminalisering skulle skydd beredas för ett viktigt samhälleligt ordnings- och anständighetsintresse.» Utskottet anförde vidare, att utskottet skulle ansett skäl föreligga för riksdagen att hos Kungl. Maj:t begära utredning och förslag i ämnet, om icke, enligt vad utskottet inhämtat, straffrättskommittén redan vore sysselsatt med en sådan utredning. Utskottet hemställde därför att motionerna icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd, vilket även blev riksdagens beslut.

Även vid 1943 års riksdag väcktes motioner i samma ämne. Första lagutskottet framhöll, att utskottet beträffande önskvärdheten av en lagstiftning mot rashets vidhölle vad dess förutnämnda utlåtande till 1942 års riksdag därom innehölle ävensom att det hade bekräftats att frågan komme att upptagas i det förslag till lagstiftning om brott mot staten och allmänheten som vore att förvänta från straffrättskommittén. Efter detta utskottsutlåtande blev utgången densamma som föregående år.

Inom justitiedepartementet verkställdes sedermera en utredning, som ledde till en den 27 oktober 1943 dagtecknad promemoria angående lagstiftning mot rashets m. m. I denna föreslogs, att i 11 kap. strafflagen skulle införas en ny paragraf, betecknad 14 a §, av innehåll att den som uppsåtligt gäve allmän spridning åt falska rykten eller lögnaktiga uttalanden, ägnade att väcka hat mot eller förakt för en grupp av befolkningen med viss härstamning eller trosbekännelse, eller ock, muntligen inför menighet eller folksamling eller i skrift som han utsprede eller läte utsprida, smädade eller hotade sådan befolkningsgrupp, skulle straffas med böter eller fängelse. Över promemorian inhämtades yttranden av olika myndigheter och sammanslutningar. Av dessa tillstyrkte flera i princip det framlagda förslaget. I några yttranden uttalades emellertid tvekan, huruvida icke frågan hellre borde upptagas i samband med den revision av strafflagen,

varmed straffrättskommittén vore sysselsatt. I några yttranden avstyrktes förslaget under återopande av kommitténs pågående arbete, och i vissa yttranden slutligen avstyrktes den av andra skäl. Promemorian har icke föranlett någon vidare åtgärd av statsmakterna.

I straffrättskommitténs den 30 november 1944 avlämnade förslag till lagstiftning om brott mot staten och allmänheten upptogs såsom 11 kap. 7 § strafflagen ett straffbud rörande hets mot folkgrupp. Sådant brott skulle föreligga, då någon offentligen hotade, förtalade eller smädade en grupp av befolkningen med viss härstamning eller trosbekännelse.

I yttranden över straffrättskommitténs betänkande uttalades olika meningar om nämnda stadgande. Från flera håll framhölls emellertid att något egentligt behov av den föreslagna lagstiftningen icke funnes, och man anförde även, att straffbudet lätt kunde uppfattas som en privilegiering av den befolkningsgrupp man ville skydda och därför kunde komma att motverka sitt syfte. Vid remissen till lagrådet av det lagförslag, som upprättats på grundval av straffrättskommitténs betänkande, yttrade chefen för justitiedepartementet beträffande förevarande stadgande bl. a.: »För egen del har jag närmast funnit, att erfarenheterna ådagalagt ett visst behov av lagstiftning i ämnet. Även i vårt land har sålunda förekommit en i grovt vulgära former arbetande antijudisk propaganda. Vilka skadeverkningar den haft är svårt att bedöma. Vårt folks överväldigande flertal torde icke ha tagit intryck därav, men alldeles utan menlig verkan kan den likväl icke antagas ha varit, särskilt icke bland det okritiska klientel i skolåldern till vilket den ofta vänt sig. Oavsett vilken verkan propagandan haft på dem till vilken den riktat sig, är det uppenbart, att den befolkningsgrupp det här gäller måste lida av den.» Justitieministern ansåg sig emellertid icke kunna biträda det stadgande, som straffrättskommittén ville insätta i 11 kap. 7 § strafflagen, och stadgandet blev också uteslutet ur det till lagrådet remitterade förslaget. Justitieministerns motivering härför var främst, att ett stadgande av ifrågavarande innehåll skulle kunna giva näring åt påståenden om att judiska medborgare eller andra minoritetsgrupper i vårt land erhållit en privilegierad ställning och att det för den skull kunde komma att skärpa motsättningarna inom befolkningen i stället för att befördra frid i sammanlevnaden.

I remissen till lagrådet framhöll justitieministern emellertid även, att antisemitisk och annan dylik propaganda ofta är av sådant slag, att den står pornografien nära, samt att frågan om dess kriminalisering därför borde undersökas i samband med ett åt 1944 års tryckfrihetssakkunniga lämnat uppdrag angående lagstiftning mot spridning av skrifter med pornografiskt innehåll.

Denna syn på frågan har justitieministern därefter närmare utvecklat i ett vid 1947 års riksdag lämnat interpellationssvar. Enligt vad som därvid

uttalats, borde bland annat övervägas att ersätta den nuvarande bestämmelsen i 18: 13 strafflagen om straff för framställning som sårar tukt och sedlighet med ett mera allmänt hållet stadgande, som täckte icke blott pornografi utan också andra i vidsträckt mening sedlighetssårande eller anstötliga framställningar. Under ett sådant allmänt stadgande ansågs också grövre former av antisemitisk propaganda ha sin naturliga plats.

Frågan har sedermera aktualiserats. Från Sverige har nämligen på sistone utgått en antisemitisk propaganda, som enligt rapporter från svenska beskickningar och konsulat ådragit vårt land en pinsam uppmärksamhet i stora delar av den civiliserade världen. I anledning härav har inom justitiedepartementet upprättats en den 2 december 1947 dagtecknad promemoria med förslag till lag om ändring i 18: 13 strafflagen. I detta lagrums första punkt stadgas för närvarande straff av böter eller fängelse för den som sprider ut eller håller till salu eller utbjuder skrift, målning, teckning eller bild, som sårar tukt och sedlighet, medan i andra punkten säges, att samma lag skall vara om man genom annan gärning sårar tukt och sedlighet, så att allmän förargelse eller fara för annans förförelse därav kommer. Det i promemorian framförda förslaget innebär, att genom ett tillägg i första punkten denna gjorts tillämplig även å skrift, målning, teckning eller bild, som genom grov kränkning av andras människovärde är ägnad att väcka allmän anstöt.

I promemorian har understrukits, att eftersom såväl 16 som 18 kap. strafflagen stode inför sin revision, den nu förordade, av ett aktuellt behov förestavade lösningen av frågan om kriminalisering av anstötlig hetspropaganda icke behövde vara definitiv. Det finge ankomma på straffrättskommittén att under det fortsatta arbetet med den påbörjade strafflagsrevisionen upptaga även denna fråga till ytterligare övervägande i samband med en allmän reformering av de kapitel i strafflagen, där andra gärningar av likartad beskaffenhet vore kriminaliserade.

I Kungl. Maj:ts proposition nr 80 till årets riksdag föreslås en ändring av 18: 13 strafflagen i enlighet med promemorian.

Skillnaden mellan straffrättskommitténs förslag i hithörande ämne och förslaget till ändrad lydelse av 18: 13 strafflagen är uppenbar. Straffrättskommitténs förslag till 11: 7 strafflagen betyder ett klart och otvetydigt fördömande av rashets i såväl tal som skrift. Den föreslagna bestämmelsen i 18: 13 strafflagen är dunkel och svårtolkad, synnerligen restriktiv då den är begränsad till rashets genom skrift och bild, och den är av provisorisk karaktär.

De utlåtanden, som ett antal myndigheter avgivit över ovannämnda promemoria av den 2 december 1947, äro också belysande. Remissinstanserna intaga nu delvis en annan ställning till frågan om behovet av en lagstiftning på området än vad de gjort vid remissen av straffrättskommit-

téns förslag. Svea hovrätt uttalar, att tillskapande av en lagstiftning mot rashets och raspropaganda måhända vore en nyttig beredskapsåtgärd mot den våg av antisemitism, som för närvarande går fram över stora delar av världen. Endast en remissinstans — en länsstyrelse — har direkt avstyrkt att lagstiftning äger rum. Men i fråga om bestämmelsens placering samt närmare utformning äro meningarna mycket delade.

Svea hovrätt finner av hovrätten närmare angivna synpunkter bliva bäst beaktade, därest hets mot folkgrupp bleve straffbelagt i huvudsak på sätt, straffrättskommittén angivit i sitt betänkande med förslag till lagstiftning om brott mot staten och allmänheten. Hovrätten håller dock före att kriminaliseringen bör inskränkas till att avse allenast de grövsta formerna av rashetsande propaganda. Hovrätten uttalar vidare: »Om däremot den i promemorian givna definitionen av människovärdet såsom innefattande allenast vissa medfödda egenskaper skulle godtagas, bleve många straffvärda förfaranden uteslutna från kriminalisering. Dit höra exempelvis uttalanden såsom 'Judarna äro ansvariga för mordet å — — —' eller 'Judarna bedraga samhället'. Man skulle dessutom ställas inför mycket svåra tolkningsfrågor. Det torde nämligen i praktiken vara ogörligt att skilja kränkande uttalanden, som rikta sig mot en befolkningsgrupp på grund av dess härstamning, från smädelser, som allenast avse gruppens uppträdande.»

Straffrättskommittén har, enligt sitt yttrande, funnit syftemålet med det remitterade förslaget vara att på en annan väg uppnå samma kriminalpolitiska ändamål som vore avsett i den av kommittén tidigare föreslagna bestämmelsen, d. v. s. att stävja hetspropaganda mot folkgrupper inom landet med särskild härstamning eller trosbekännelse. Enligt kommitténs mening vore emellertid en lösning av denna lagstiftningsfråga efter de av kommittén uppdragna linjerna alltjämt att föredraga framför vad som nu föreslagits.

Sveriges advokatsamfund, som också beretts tillfälle att avgiva yttrande över förslaget, har likaledes som sin uppfattning uttalat att, därest en lagstiftning i ämnet vore ofrånkomlig, straffrättskommitténs förslag, trots de betänkligheter, som kunde anföras mot detsamma, dock i varje fall vore att föredraga framför en straffbestämmelse av det obestämda innehåll, som nu föreslagits.

Justitiiekanslersämbetet anförde bl. a.: »Å andra sidan torde propagandan mot judarna kunna bedrivas i sådana former, att den faller utanför brottsbeskrivningen. Så kan bliva förhållandet, om judarna utmålas exempelvis såsom krigshetsare på grund av profitbegär; i propagandan ha dylika beskyllningar vid flera tillfällen riktats mot judarna.»

För övrigt innehålla så gott som samtliga utlåtanden starka betänkligheter mot den osäkra brottsbeskrivningen.

Även ett flyktigt studium av detta ärendes utveckling måste giva vid handen att innebörden av de ovannämnda utskottsutlåtanden, som lågo till grund för 1942 och 1943 års riksdagars beslut med anledning av motioner i förevarande fråga, icke på ett tillfredsställande sätt förverkligas genom det nu föreslagna tillägget i 18:13 strafflagen. Att den år 1943 upprättade promemorian icke ledde till något resultat torde väl huvudsakligen berott därpå, att i remissyttrandet över denna promemoria underströkes det olämpliga i att vid sidan av den pågående allmänna strafflagsrevisionen tillskapa en isolerad bestämmelse i denna fråga. Problemet ansågs böra lösas i sitt naturliga sammanhang vid strafflagsrevisionen. Men när straffrättskommittén i sitt förslag till 11 kap. strafflagen upptog en bestämmelse om kriminalisering av ifrågavarande hetspropaganda, som motsvarar intentionerna i första lagutskottets utlåtanden vid 1942 och 1943 års riksdagar, uppstod åter tvekan, och den föreslagna bestämmelsen uteslöts från det slutgiltiga förslaget. I stället föreslås ovannämnda tillägg till 18:13 strafflagen. Frågan om stävjande av rashets anses sålunda icke färdig för en definitiv lagstiftning utan erhåller en synnerligen begränsad och provisorisk lösning genom en utvidgning av bestämmelsen i 18:13 strafflagen.

Synpunkten, att en bestämmelse mot rashets skulle kunna bli uppfattad som en privilegiering av vissa grupper, torde icke kunna godtagas. Motsvarande invändning skulle utan tvivel kunna riktas mot den föreslagna bestämmelsen i 18:13 strafflagen. Jämväl sistnämnda bestämmelse är ju föranledd av behovet av att stävja en otillbörlig antisemitisk propaganda. Och dessutom gäller vad Svea hovrätt yttrat: »Man får heller icke överdriva faran för att de grupper av befolkningen, som behöva skyddas, skulle anses otillbörligt gynnade eller bliva på ett olämpligt sätt uppmärksammade allenast därför att lagstiftningen i ämnet erhöle en till personkretsen mera begränsad omfattning. Om man genom lagstiftning vill motarbeta förföljelse mot en särskild befolkningsgrupp, innebär ju detta endast att man försöker återställa den balans i fråga om rättsskydd, som håller på att gå förlorad på en viss punkt.»

Justitieministern har yttrat, att föreliggande fråga kan komma att upptagas till slutlig behandling i samband med en revision av strafflagens kapitel om ärekränkning. Det kan emellertid förvisso råda delade meningar om huruvida en bestämmelse som kriminaliserar rashets bör höra hemma i 11 eller 16 kap. strafflagen, men de invändningar som rests mot bestämmelsens hänförande till 11 kap. kunna utan tvekan också anföras emot en eventuell bestämmelse i 16 kap.

Den uppfattning, man får genom remissyttrandena över 1947 års promemoria, är att straffrättskommitténs i ett naturligt sammanhang framlagda förslag är bättre än det nu framlagda provisoriet med dess begräns-

ning till skydd mot rashets genom skrift och bild. Ett lagförslag i ämnet kan och bör sikta längre.

Grunden för ifrågavarande lagstiftning bör vara den som uttalas i första lagutskottets ovannämnda utlåtande, nämligen att till hat hetsande uttalanden mot andra medborgargrupper med utgångspunkt i deras ras eller religion såra den allmänna anständighetskänslan och icke böra tolereras, och att genom deras kriminalisering skydd skulle beredas för ett viktigt samhälleligt ordnings- och anständighetsintresse. Detta bör nu, medan förhållandena äro lugna, lagfästas, icke minst i uppfostrande och förebyggande syfte. Tiden är mogen för att med en klar och entydig bestämmelse slå fast att det icke är tillåtet att hota, förtala eller offentligen smäda någon grupp av befolkningen på grund av viss härstamning eller trosbekännelse.

Jag hemställer därför,

att riksdagen vid behandling av Kungl. Maj:ts proposition nr 80 i stället för att antaga den föreslagna ändringen av 18 kap. 13 § strafflagen låter införa i 11 kap. strafflagen en bestämmelse av det innehåll, som straffrättskommittén föreslagit såsom § 7 i 11 kap., eller »att den som hotar, förtalar eller offentligen smädar någon grupp av befolkningen med viss härstamning eller trosbekännelse, skall för hets mot folkgrupp dömas till böter eller fängelse».

Stockholm den 17 mars 1948.

Å. Holmbäck.